

DET SELVUDSLETTENDE BARN

En anmeldelse af *Det selvudslettende barn*

– Om virkningen af *narcissistiske forstyrrelser* af Alice Miller.

Socialpædagogisk bibliotek, Munksgård forlag, 1982, København.

Oversat fra tysk af Hanne Danielsen

Ebba Ernst

Denne bog handler ikke om børn. Den handler om voksne, der ser tilbage på deres barndom. Det får de hjælp til af deres psykoterapeut, den sveiziske psykoanalytiker, Alice Miller (A. M.)

Alice Miller har isoleret og beskrevet nogle fænomener hos disse voksne patienter, som hun kalder narcissistiske forstyrrelser (bogens undertitel er på forsiden: Om virkningen . . . og på titelbladet: Om virkningerne af narcissistiske forstyrrelser. Det sidste forekommer mest dækkende efter gennemlæsningen af bogen).

A. M. har sit ståsted indenfor psykoanalysen, og man må nok sige, at den der er virkelig fortløbig med psykoanalytisk terminologi får mest ud af at læse bogen, idet den på en efter min mening meget indforstået måde opererer med udpræget psykoanalytiske termer som f.eks. "det sande selv", driftsteorier, driftskæbne m.m. Imidlertid har hun i sin teoretiske udredning og i sine behandlingsmetoder ladet sig inspirere af nyere interaktionsteorier (mor-barn relationer), sådan som de er beskrevet af eks.vis Mahler og Winnicott, selv om hun meget betoner, at hun ikke teoretisk er i modsætning til den klassiske psykoanalyse: "Indenfor psykoanalysens rammer søges en vej for patienten til at genvinde sit tidligt mistede autentiske liv og finde sit sande selv" (forord side 10).

For A. M. betyder dette at patientens beretninger om interaktion med omgivelserne i barndommen (moderen, forældrene) tages alvorligt i den forstand, at de betragtes som sande, virkelige og ikke som i den klassiske psykoanalyse ses alene som udtryk for barnets uløste driftskonflikter og forvrængning af forældrebillederne. På side 66 siger hun, at patienten røber "et stykke af sin virkelighed" i symptomsproget. Hun nøjes ikke med at interessere sig for oplevelsens betydninger, men tager dens reelle baggrund med i betragtning. Ud fra beskrivelser af interaktionen slutter A. M., at denne gruppe patienter – som afgrænses ved at karakteriseres som begavede, følsomme mennesker – at denne gruppe patienter har været udsat for, hvad hun kalder "*narcissistisk trængende*" mødre. (Den tyske titel er: "Das drama des begabten Kindes"). Derved har de mistet forbindelsen med deres egne følelser, de kender dem ikke, de kender ikke deres eget autentiske selv, de er blevet "*narcissistisk brugt*", udnyttet og undertrykket af deres omgivelser. Der har ikke været brug for deres egne følelser: de lever indkapslet i et "indre fængsel", er blevet utydelige eller udslettede, og disse voksne er med et Ingmar Bergman'sk udtryk følelsesmæssige analfabeter.

Dette at være *narcissistisk trængende* og at være *narcissistisk brugt* må formodes at være nøgleordene i denne bog. Det ser ud til at være brede termer, der eksempelvis ikke specielt refererer til mere afgrænsede mangler fra forstyrrelser på et bestemt udviklingstrin, en narcissistisk fase. Det ser snarere ud, som om det drejer sig om det fænomen, at moderen, forældrene, bruger det (veludrustede) barn til tilfredsstillelse af egne behov uden alvorligt at interessere sig for eller lytte til barnets behov. Således kunne A. M. måske med lige så stor ret have brugt udtrykket "egocentrisk" i stedet for narcissistisk. Hun anfører selv, at narcissismebegrebet i dag er et udvandet begreb, blandt andet fordi det er indgået i dagligsproget.

Alligevel ligger der nok en vigtig påpegning af disse fænomeners alvor, når hun behæfter dem med ordet narcissisme, idet der måske deri angives styrken af den egocentriske trang patienterne har været udsat for i deres barndom. Det drejer sig således ikke om virkningerne af en ydre separation, men om den indre følelse af ensomhed og forladthed, der får udtryk i svære depressioner hos disse patienter, hvis ikke det er lykkedes for dem at opbygge et "falsk selv", at blive til den person med de egenskaber, som har tilfredsstillet den narcissistisk trængende mor. Dette "falske selv" fører imidlertid ikke til noget tilfredsstillende liv.

Kan man finde sit sande selv, kan man aflægge sit falske selv og finde sine egne følelser? A. M. beskriver nogle trin på vejen ved psykoanalysens hjælp. Af diskretionshensyn bruger A. M. kun i ringe grad case-materiale fra sine patienter, men belyser fænomenerne med eksempler fra beskrivelser af kunstneres barndomsoplevelser.

At have været udsat for narcissistisk trængende forældre, at have været narcissistisk brugt, fører frem til en bestemt skæbne (på norsk hedder bogen "barneskjæbner"), karakteristiske livsforløb skaber mennesketyper med visse fælles træk. Hun beskriver i hvert fald to "væsensbeslægtede former for narcissistiske forstyrrelser", nemlig "depression og grandiositet", (side 33).

Det grandiose menneske (udtrykket er inspireret af Kohut) er moderens "vellykkede" barn, mens det depressive er moderens "mislykkede" barn. Forstyrrelserne består i, at det grandiose menneske tvangsmæssigt har brug for omgivelsernes beundring. Det er nødt til at være perfekt og virtuos på sit område, det må beundre sig selv, sin skønhed, klogskab eller andre fremragende egenskaber. Tab af denne storhed fører til depression. Tilbage er der tomhed og selvforagt. Grandiositeten er altså et forsvar mod depressionen. Bag depressionen ligger smerten, sorgen, vreden over aldrig at være blevet accepteret, som den person man var som barn.

Et tredje aspekt ved de narcissistiske forstyrrelser er foragten. Man kunne måske tale om det foragtende menneske, som en type i denne kreds af karakteristikker. Der er mennesker der mere eller mindre diskret er præget af foragt for deres omgivelser som et vigtigt træk i deres karakter. Denne foragt dækker over almagt og selvforagt. Den er et værn mod at opleve de følelser af skam og sorg, som forældrenes foragt for barnet førte med sig. Foragten holdes tvangsmæssigt vedlige i perversionen og tvangsneurosen, siger Alice Miller.

A. M. beskriver vejen gennem analysen frem til det, hun kalder for "vitalitet": "det vil sige frihed til at kunne gennemleve følelser, der optræder spontant" (side 54). Forinden er vejen gået over oplevelsen af sorgen og smerten over ikke at være blevet anerkendt, som det menneske man var. Der beskrives forskellige trin på denne tornebestrøede vej frem til ny vitalitet, og der advares kraftigt mod at påføre patienten en fortrinsvis intellektuel forståelse, hvorved hun berøves "den kreative proces' indsigt".

Alice Millers fænomonologiske beskrivelser af narcissistiske forstyrrelser vækker genkendelse hos den kliniker, der er vant til at arbejde psykodynamisk med voksne patienter. Den tydeliggør fænomener og faser i behandlingen og gør den mindre erfarne klogere, også på terapeutens rolle. Man kan mærke, at det er en bog, der bygger på solid viden og erfaring og som altså ikke blot kan bruges af en snæver kreds af psykoanalytikere. Kan den også bruges af folk, der arbejder med børn? Under læsningen, hvor A. M. elegant springer fra iagttagelser af, hvad hun kalder normale fænomener af denne art, til det psykopatologiske, kan man ikke lade være med at ønske, at denne bog var skrevet i et sprog med brug af så lidt fagterminologi som muligt, så den var let at læse for forældre og andre opdragere. Måske har A. M. bestræbt sig på, at dette skulle være tilfældet (hun angiver ikke i sit forord, hvem hun henvender sig til). For hvem andre end forældre har mere brug for at læse om, hvordan disse voksne mennesker har oplevet tilsidesættelsen af deres følelser og behov i deres barndom? Disse beskrivelser finder jo også deres parallel i den nutidige forskning af interaktionen mellem mor og spædbarn, hvor betydningen af den rette "timing" moderens følsomhed for barnets behov er i focus; hos spædbarnet og det lille barn kan mangel på medsving og relevant reaktion fra omgivelsernes side få skæbnesvangre følger.

I det psykologisk-pædagogiske arbejde med børn må bogen inspirere til i højere grad at rette opmærksomheden mod det overdrevent tilpassede, forsigtige, hæmmede, imødekommende "velfungerende", perfektionistiske, nemme barn; men også mod det stærkt egocentriske, beundrede barn eller det som i alt for høj grad foragter sine omgivelser.

Det synes imidlertid ikke at være den type børn, som almindeligvis tiltrækker sig opmærksomheden i dette arbejdsfelt, men derimod forskellige typer af urolige, udadreagerende børn. Disse børn udmærker sig blandt andet ved at være uden indlevelse og situationsfornemmelse, selvoptagne og krævende. Man inspireres da af A. M. til at spørge: lider disse børn da ikke også af narcissistiske forstyrrelser? Er de af en anden slags end de her beskrevne? Er deres ætiologi anderledes? Hvordan bliver de som voksne? Skal deres behandling gennemløbe samme faser som beskrevet af A. M. i hendes behandling af voksne med narcissistiske forstyrrelser?

Denne bog er en "brugsbog", en inspirerende bog. Den har muligvis mangler, hvad angår den teoretiske udredning, men den kan bruges i praksis.